

Erjavec

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo enkrat na mesec. — Naročnina za celo leto K 3—, polletno K 1.50, posamezne številke 30 h.
Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naših Zapiskov“ v Ljubljani.

Leto V.

Ljubljana, meseca decembra 1907.

Št. 12.

Politiški paberki.

Znani znameniti govor dra. Kreka, ki ga je govoril 4. decembra 1907, v državnem zboru, je marsikoga spomnil znanega izreka Viljema Scholza: „Vsak čisti človek naj bi najmanj enkrat v življenju premenil svoj svetovni nazor.“ Ne glede na to, da se je dr. Krek proti starodavnim navadam političkih katoliških strank zavzel za problem ločitve med državo in cerkvijo, je zanimiv njegov govor pred vsem zaradi tega, ker je svaril pred protisocialistiškim blokom. Povsem nepotrebno? Morda; toda umljivo je bilo njegovo svarilo.

Kot diplomat je govoril dr. Krek. Kaj ni obstal ta blok že pred otvoritvijo državnega zbora? Seveda brez izrečenega dogovora in brez pogodbe. Zakaj se ni dovolilo socialni demokraciji državnozbornskega predsednika? Zakaj se ji je pred nosom zaprla pot na dvor? Saj je stranka drugačna kakor v Nemčiji; svoje revizionistiško stremljenje je dokazala s tem, da niti trenutka ni tvegala za vprašanje: Ali gremo na dvor ali ne gremo?*

Dr. Krek misli, da to ni bilo prav, in je svaril pred takim intransigentnim postopanjem. Zaman; brez uspeha? Vsaj začasnega uspeha ni dosegel. V uredništvu „Arbeiter-Zeitung“ so nekoliko pozno iztaknili, da je dr. Krek najjasnejša glava na desnici; med Slovenci on edini, ki političsko misli. Zato je danes on ponos vseh, ki se boje socialne demokracije, vseh, ki se združujejo proti nji. Jasno je videl, kam gre in kam mora voditi pot protisocialističnega bloka potem, ko se je zavrgel dr. Rennerjev predlog o draginji. Govoril je tedaj v državnem zboru ne le kot katoliški znanstvenik in sociolog, temveč tudi kot patriot.

Nespodobnost je, če se trdi, da je pobil Masaryka, ali pa, da ga ni pobil. Za to ni šlo. Zakaj drugje tiči vrednost njegovega govora. Glejte: Med socialisti ni nikogar, ki bi ga dr. Krekov govor spreobrnil. Saj ni med njimi prekučuhov, izdajalcev domovine; sami reformatorji, več ali manj radikalni. Temelj: Interesno zastopstvo.

* Zu Hofe gehen? Engelbert Pernerstorfer v „Social. Monatshefte“ 1907, drugi zvezek, 9. sešitek.

Politika nemškega centra je bila od nekdanj vzor dr. Kreku. Slovenska ljudska stranka stremi za tem vzorom. Kajti na koncu koncev ostaja še vedno nerešen temeljni problem: Versko vprašanje. Tako pravijo. In če stremi Masaryk in socialna demokracija po etičnem človeku, se mora priznati mirno in dostojno: Tudi dr. Krek ima isti cilj, ki mu pravimo čisto in notranje versko življenje na skrajno radikalnoetični podlagi. Torej: Verska renesanca. Slovenska ljudska stranka zasluži potemtakem zaupanje in priznanje? Odločno da! — Beseda je izrečena, torej dalje. Pravim: „Da“ — če bi bilo v nji več dr. Krekov. Pa je samo eden. Mala peščica. V ostalem pa je tudi le politiška stranka, ki daje preveč svobode in prostora raznim politiškim epikurejcem. Od tod nesimpatični pojavi njenega državnozbornskega kluba: ponesrečeni nastop Gostinčarjev; neslanosti in netaktnosti radikalne neodkritosrčnosti Benkovičev; Demšarske služnosti: — preveč jih je, da bi ne prevpili svojega voditelja.

Dr. Krek je zelo izobražen mož. Čudovito prostrano in lepo je njegovo obzorje. Njegovo socialno znanje je impozantno. Kdo more temu oporekati; kdo tajiti? Človek srca in čustva. Učitelj in bivši vodnik delavstva, ki si ga predstavlja po svoje. In ker je sam kot oseba dober in mehak, misli to tudi od vseh drugih. Ne bom ga dalje opisoval. Toda sedaj pogledjmo *poslanca* dr. Kreka. Poznam okraj, ki ga on zastopa, prav dobro. Strogo agrarni in konservativni okraj. Življenje njegovih volilcev je mnogokrat prav patriarhalno in spominja še na stare čase osemnajstega stoletja. Okraj brez-industrije. Kočarji in gostači zelo ponižni; sužnji žganjepitja. Posestniki bahati in ponosni na svojo zemljo.

Zdi se mi, da vem, kaj se godi v njegovi glavi. Malo posluha, prosim: „Zastopam svoj volilni okraj; tam sem izvoljen. Ljudje, ki so me volili, so ponosni in ljubosumni na svoje njive, travnike, na neposekane gozdove. Kmetje. Na svojo zemljo so navezani moji mandanti. Globoko v prsti so pokopane njihove noge. Zato je korak težak, utrudljiv. Konservativni moment je dan. Preko mej domačih njiv ne uide pogled nikamor. Ergo — tudi moj pogled ne, ki sem predstavnik te zemljice. Ta socialna solidarnost je konservativna in samosvoja.“

To je socialni program. Premajhen in preozek za dr. Kreka. On ne zmore tega, kar zmore na priliko Povše, kar je Šukljetu vsakdanje.

In potem se dvigne prah; daleč od domovine, od tistega malega koščka domovine. Tedaj je dom pozabljen, zakaj čustvo je močnejše. To čustvo je na primer zelo hvaležno predlogom dr. Rennerja.

Renner? Kako pride on med socialiste? Staremu, ogorelemu socialističnemu agitatorju uide morda malce prezirljiv nasmeh z usten, ko ga ugleda v svoji družbi. Mož salona in odličnih manir. Državni uradnik. Nekoliko naiven; kakršni so pač ljudje teoretičnega znanja. Izreče predlog: Milion ljudi prizna in izpozna, da gre za nje. Boljše in cenejše življenje zahteva ta človek. Vsi ga zahtevajo, ki trpe, ki ljubijo otroke, žene, cele familije.

Trepetaje čakajo, kaj izreče parlament konstitucionalne države o njih bedi. Ali naj se oddahnejo bona fide, da najdejo usmiljenje.

Otroško! Dan na dan govore in slišijo o tem, da usmiljenja ni. Vanj pa verujejo. Vedno in povsod, kakor nesrečni človek. Dokazovati, da usmiljenja ni, je nepotrebno. „Vsi oni, ki so videli vojno od blizu, posebno še meščansko vojno, vedo, kako lahko se v nevarnosti kulturni človek dvajsetega stoletja razvije nazaj v beštijo iz kamenite dobe,“ pravi nekje Camille Pelletan.

Ali pa ni nasprotstvo interesov neprestano trajajoča meščanska vojna? Glejte, že se je pojavil na govorniški tribuni nasprotnik. Slovenski kmet. Gorenjski kmet. Koliko zavisti, oziroma cinizma, kričeče bahavosti, domače priprostosti leži za njim. Njegove obleke se drži še prah patriarhaličnih časov. Naj se obrne, kamor se hoče, vedno enak, konservativen. Opolnoči ga zbudite iz spanja in vam bo vedel povedati na pamet vse parcelne številke svojega posestva. Daleč doli v domovini ima posestvo in ne pozabi nanj, kakor ne zvest mož svoje žene. Človek, ki se mu ljudje brez vzroka smejejo — v velikem svetu namreč.

On govori proti. Iz govora svojega protivnika si je izbral besedo, šlager, in jo vrti med ustmi. Nekaj značilnega: Domišljavi in bogati Turjaški knez je z njim zadovoljen. On, ki je dober gospodar in ekonom, misli ta trenotek na svoje kneževine, na svoje prekrasne kočevske gozdove.

Zadostuje.

Avstrijski junckerji niso šli v boj tam, kjer se je šlo za njihove koristi, ne propadajoči fevdalci, ki politično že omedlevajo, — slovenski kmet, ljubljenec polgruntarjev in bajtarjev, protegé drja. Kreka, je stopil na oder in rekel: „Ne, ni tako, kolega Renner. Tudi mi hočemo živeti. Smo nasprotniki industrije in proletarcev. Tvojega in tvojih socializma ne poznamo in še več: tudi ne priznamo ga . . .“

Še en trenotek: Dr. Krek je izginil iz dvorane. Kaj se je dr. Tavčar, kaj se je stari liberalni nazor zopet nenadejano pojavil v ospredju? Tisti trenotek je bil zelo nesrečen za politiko Slovenske ljudske stranke. In v redakcijah njenih listov so čepeli zelo kratkovidni ljudje. Zakrivili so v škodo svoje lastne stvari to napako, da niso imeli nobenega politiškega talenta. Nalašč? Kdo ve! Kako so mogli tako enostavno prezreti cilj svoje stranke, ki ni agrarna, ampak — ljudska? Ljudska zaradi svojih katoliških in etičnih načel. Ali gre za srbske prešiče, za ameriško meso, rusko moko — ali druga načela, ki jih ima, recimo, centrum v Nemčiji. Nemški centrum — če se natanko spominjam — ni v vseh letih svojega dolgega življenja napravil nekaj tako neusmiljenega in intransigentnega.

Človek kompromisa bi moral nastopiti tu, ne izključnost. Demšar pa čisto gotovo ne. Kdo bi bil to? Če se ozremo po slovenski delegaciji, najdemo samo enega moža: dr. Kreka. In skoraj bi lahko zatrdil: Srd bi ne napolnil ljudskih src . . .

Socialistična akcija je bila za enkrat izgubljena. Kar se je hotelo prepričati, se je izvršilo. Nezadovoljnost se je pomnožila, socialistični evangelij, da usmiljenja ni, se je zasvetil v novi, vid jemajoči svetlobi. Tuptam se bodo spomnili besed Pelletana o meščanski vojni. Danes je državna birokracija nezadovoljna; častniki; nepregledna množica industrialne mase trepeta bojzani pred krizo. Kupovalna moč se je znatno zmanjšala in tudi kredit — posebno še vsled ameriške krize — je padel. Posojilnica, ki dá danes posojila pod 6 % obrestno mero, je bela vrana. In nove delavske moči trumoma beže iz Amerike. Sami zniževalci mezde.

Marsikdo si je mislil: Žid je delal reklamo po svoje. Napačno. Dr. Renner je rdeč internacionallec; brez domovine; brez srca; pravi materialist in trebušak.

Napačno. Zelo ponižen državni uradnik je. Njegov patriotizem nad vsak dvom vzvišen. Kdo se ne spominja več narodnostnega človeka Rudolfa Springerja? Komaj se je posušila tinta, ko je napisal patriotične besede: „In ker vsakdo ve, da Franc Jožef I. niti iz principa niti iz nagnenja ne zametava nobenega naroda ali razreda, ker je to svoje mnenje o pravem času v Avstriji dokazal s sankcijo volilne reforme, vidijo brezpravni narodi in razredi Ogrske v njem ne govorniško figuro *krona proti parlamentu*, temveč sredstvo, ki branijo z njim svoje lastne interese pred absolutizmom cenzusparlamenta, upanje na resnični demokratični konstitucionalizem in osvoboditelja od plutokratičnega navideznega konstitucionalizma. Torej so brezpravneži v deželi, ki kličejo po socialnem kraljestvu.“

Dr. Renner, socialist in avstrijski delavski poslanec, je bil, ki je napisal te jasne in resnične stavke. Mož, ki ne potrebuje osebne reklame. Njegov nastop je gledalo vse bedno prebivalstvo cesarstva, prav tako nervozno, kakor par dni pozneje inteligenca Masarykov nastop. Osvobodite nam vsakdanji kruh; osvobodite nam duševno hrano. Velikanski požar se je zanetil. Enkrat bo butil na dan tudi v naši nesrečni državi.

Tedaj bodo danes izvršena patriotična dejanja zadobila svojo glorio. Ta ogenj razvnet more na koncu konca postaviti pred ljudi samo eno, morda strašno vprašanje: *Čemu država?* Kdor bo tedaj stikal po patriotizmu, tistemu se bo godilo zelo slabo.

Država, ki je imela pod 600 letnim vladanjem Habsburgov socialni in etični pomen, utegne priti v nevarnost. Ne vsled poželjivosti sosednih držav; drugje je dana ta nevarnost. Socialni in gospodarski pomen našega cesarstva je tičal že od nekdaj v njegovi legi, njegovih prebivalcih in v pridobinski priložnosti; kulturni in etični pomen pa v njegovem izključljivem katoliškem značaju in katoliško verskih tendencah. Danes je nekoliko drugače. Iz prejšnjih vezi so se rodile nove, nič manj trdne. Papeževe države ni več; Rima ne vladajo več iz Vatikana, temveč iz Kvirinala. Za enkrat to zadostuje. Od papirnatih resolucij pa ni bil še nihče sit. Če je Francija potrebovala ločitev cerkve od države, je to dokaz, da se je hotelo živeti. Ne samo živeti, tudi dobiček napraviti. Glavno

vprašanje je ono preživljanja, ne posla. V nezadovoljstvu živeča, v vsakdanji borbi za mili kruhek utrjena množica bo vedno glasneje zahtevala ločitev; in posvetni kapital bo zahteval prav tisto, ker potrebuje zaslužka, da se bo moglo primerno živeti ob njem. Vsaj nekaj časa. Vzгляд je dan. Francija ga je dala. Ni se torej treba čuditi, da bruhne enkrat to vprašanje tudi v Avstriji na dan. Kako se odloči? Kdo ve. V konstitucionalni državi so mogoča razočaranja. Gotovo je le to, da ne bo padla odločitev niti v kaki belokranjski vasi, niti v gorenjskih Ratečah. Kdo ne razume tega?

So ljudje z rešilno mislijo. Menda celo v bližini dvora! Kje jih ne manjka? Nova italijanska vojna naj znova navduši mase. Popularna ideja za mase na jugu; zanimiva za one na severu. Toda — ni ta ideja mnogo bolj nevarna kot ona prva? Danes realiziranja nezmožna ideja. Trmasto stoji za Rimom rdeči Pariz. In Berolin, ne Dunaj, ima zadnjo besedo. Kam torej, da se odvrnejo pogledi drugam? — Nikamor!

Patriot bo zahteval kratko in odločno: Nikamor! In v zmislu višjih etičnih načel in v korist samoobrambe bo še zahteval: Kruha in svobode za vse!

Abditus.

Slovenski glas o avstrijsko-ogrski pogodbi.

Označili smo že svoje stališče o avstrijsko-ogrski pogodbi v tem zmislu, da jo moramo zavračati iz narodnih, političnih, gospodarskih in socialnih razlogov. Znan slovenski politik, *dr. Henrik Tuma*,* deželni poslanec slovenskih trgov na Goriškem, je izdal temeljito razpravo o avstrijsko-ogrski pogodbi, ki se v svojem jedru strinja z našim stališčem. Ta študija je tem znamenitejša, ker je spisana na podlagi prvotnih virov, to je izrekov madjarskih politikov v izvirniku.

Vodja neodvisne stranke na Ogrskem, Franc Kossuth, je pri konferenci svoje stranke našteval sledeče ogrske pridobitve: 1. V *državnopravnem oziru*. 1. Ogrsko je sklenilo z Avstrijo carinsko pogodbo in ne carinske zveze, s čimer se je priznala ogrska državna samostojnost. Z Avstrijo se je sklenila pogodba v isti obliki, kakor bi se bila z Nemčijo ali Rusijo. 2. Uzakonil se je avtonomni carinski tarif. Pojem enotnega carinskega in trgovskega ozemlja je izginil. 3. Trgovske in druge pogodbe z inozemskimi državami podpisuje v bodoče ne le zunanji minister, ampak tudi po en zastopnik obeh držav. S tem nastopa v mednarodnih pogodbah Ogrsko kot samostojno podpisujoča država. Podpisuje se v francoskem, nemškem in madjarskem jeziku, Ogrsko je nasproti inozemstvu samostojna država. 4. Avstrijci so vedno stavili idejo skupnosti na prvo mesto,

* Dr. H. Tuma: Der österreichisch-ungarische Ausgleich. Gorica 1907.

Ogri so poudarjali svojo samostojnost. Ker so Ogri povsod prodrli, pomenja njih zmaga bankerot dosedanjega avstrijskega stališča. 5. Iz vrste onih stvari, o katerih so se morale doslej sklepati skupne pogodbe, so se izločili dogovori o pošti in brzjavu, da ne bi mogla Avstrija za hrbtom Ogrske z Rusijo ali s katero drugo državo sklepati o tem pogodb. 6. Ogri so dosegli, da je nastala z letom 1917. po pogodbi za nje popolna tabula rasa. 7. Državna samostojnost se izraža v tem, če se dve čisto neodvisni državi v prepirih pokoravata razsodišču, da velja to tudi glede Ogrskega in Avstrije. 8. V zasebnem pomorskem pravu odloča Ogrska samostojno. 9. Glede krošnjarske in potovalne obrti odločajo Ogri sami. 10. Nova pogodba daje Ogrski samostojnost, kar se tiče uprave ogrske pošte, brzjava in telefona.

II. Pridobitve na *gospodarskem* polju so: 1. Ogrsko stališče v bančnem vprašanju ostane nedotaknjeno. 2. Ogrski državni papirji so v Avstriji prosti rentnega davka. 3. Vprašanje obresti za državni dolg se je rešilo tako, da je prihranilo Ogrsko okroglo 57 milijonov kron. 4. Pri posojilu državnih posestev prihrani Ogrsko na leto 2,280.000 K. 5. Užitninske davke določa Ogrsko samostojno. Užitninski davki, ki se oddajajo Ogrski od sladkorja, piva in petroleja, izdelanega v Avstriji, a prodanega na Ogrskem, znašajo najmanj 500.000 K, nekateri pa računajo celo na 4 milijone kron. 6. Surtaksa ni samo na papirju, ampak v resnici. 7. V železniških vprašanjih so Ogri popolnoma obvarovali koristi ogrskega gospodarstva. Glede dalmatinske železnice je dejal ministrski predsednik Weckerle, da ni avstrijska pridobitev, marveč posledica reške resolucije, prijaznosti s Hrvati. 8. Pri brogarskih rečeh se je doseglo pariteto. 9. Pri veterinarskih določbah se je zagotovilo svoboden promet.

Franc Kossuth je zaključil svoja izvajanja z besedami: Zavarovali smo si gospodarske koristi, obvarovali deželo pred denarno in gospodarsko krizo in dosegli dejanski prebitek pri skupnem prispevku, kajti naš prispevek se je zvišal za 5,150.000 K, na drugi strani pa dobimo 5,530.000 K, tako smo na leto za 380.000 K na boljsem nego prej.

Položaj na Ogrskem nam kaže govor ministrskega predsednika Weckerla z dne 28. oktobra 1907.: „Nobenega denarja iz tujine, grozeč polom v notranjem, 100 milijonov kron državne pomoči denarnim zavodom, na drugi strani slabo gospodarstvo nekaterih tako imenovanih denarnih zavodov, ki uganjajo oderuštvo, zahtevajo do 18 % obresti in po agentih spravljajo v svoje mreže zlasti uradnike in oficirje tudi izven Ogrske (v Galiciji).“

Zanimive so besede v predgovoru, ki se nahaja v brošuri, obsegajoči Kossuthov govor pri konferenci neodvisne stranke. Tu se pravi: Domovini je grozila večja nevarnost nego po bitki pri Mohaču in Vilagošu, kajti vlada Fejérváryja ni suspendirala samo ustave, marveč se je združila proti ogrskim narodnim težnjam z mednarodnim socializmom in z narodnostmi. Zato je bilo treba plačati s kvoto (z zvišanjem kvote) gospodarske in splošne pridobitve.

Tu vidimo, zakaj se je šlo sedaj vladajoči ogrski vladi: odvrniti denarno in gospodarsko krizo, ki je pretila madjarskemu kapitalu, zavleči volilno reformo, ki bi privedla na površje nemadjarske narodnosti in socialistično delavstvo.

Za Avstrijo ima potemtakem pogodba negativen pomen. Vladni krogi zlasti poudarjajo z ozirom na Jugoslovane belokranjsko-dalmatinsko železnico. Dr. Tuma sodi, da ima to železnico čisto v svoji oblasti Ogrsko, ker se ni rešilo tarifno in prometno vprašanje in vsled železničarske pragmatike. Sicer je pa ta nova železnica, skoro bi rekli, edino le vojaškega pomena. Ozko in dolgo dalmatinsko obrežje je čisto izpostavljeno italijanski mornarici. S splošno državnega stališča bi bilo skoro neverjetno, da se o tej železnici obravnava pri pogodbi. Da vidijo na Ogrskem v železnici koncesijo Avstriji, to je znamenje, da Ogrska ne smatra Italije za sovražnico, marveč bolj za zaveznico proti Avstriji. Zato je ta železniška zveza celo v vojaškem oziru le relativnega pomena, dokler sta si Avstrija in Ogrsko prijateljici, ker Ogrska lahko vsak čas ustavi promet na svoji progii. V trgovskem oziru nima ta železniška zveza pomena. Dalmacija pridobiva vino in olje, oboje uspeva na otokih in obali ter se izvažata po morju, ravno tako se vrši uvoz po morju.

Avstrija je torej dosegla — kaj?

Po pogodbi zajamčeno popolno ločitev, politično in gospodarsko, ki se izvši z 31. decembrom 1917; trenutno je rešila ogrsko gospodarstvo iz agrarne, trgovske in industrijske krize; ohranila je ogrsko oligarhijo, da more razviti svojo moč nasproti Hrvatom, drugim nemadjarskim narodnostim in socializmu; da se more v desetih letih industrialno in trgovsko, državno, politično in narodno okrepiti ter organizovati; omogočila je, da bo avstrijski denar vzdrževal ogrski kredit; preprečila je uvedbo splošne volilne pravice na Ogrskem; s pogodbo zadržuje narodni, politični in socialni razvoj avstrijskih narodov, ker se zavlačuje končna rešitev avstro-ogrskega razmerja; pripravlja se delitev države v avstrijski del, ki bo odvisen od Nemčije, ter v politično in gospodarsko samostojno Ogrsko.

Z dosedanjo politiko se torej pripravlja ogrsko-balkanska konfederacija, zveza Ogrskega z Balkanom, kar je cilj Ogrskega od polovice 15. stoletja. Avstrija pripade Veliki Nemčiji; najprej carinska zveza, gospodarska enota, potem politična odvisnost.

Avstrija mora nasproti temu popraviti napako iz leta 1867., mora zavriniti pogodbo in začeti odločni boj z Ogrskim. Ako so grešile avstrijske vlade, ako je bila krona prepopustljiva nasproti Madjarom: treba je, da se dvignejo avstrijski narodi, da se zave svoje naloge avstrijski parlament.

To bi bilo jedro dr. Tumovih izvajanj. Pri sedanjih političnih razmerah ostaja seveda njegovo kakor naše stališče glas vpijočega v puščavi. „Slovenski klub“ je gluhi in slepi za vse, ker njemu gre sedaj za to, da si zagotovi večino na Kranjskem s pomočjo vlade. A roka roko umiva. „Jugoslovanski klub“ pa je sestavljen iz raznovrstnih elementov, ki drug drugemu nasprotujejo in ne vedo, kaj bi in kako. Zato omahovanje in needinost. Ravno tu pri avstro-

ogrski pogodbi se iznova kaže, na kakšni slabi podlagi stoji še jugoslovanstvo meščanskih strank, da osebne in strankarske koristi nadkriljujejo stvarnost. Nam preostaja kritika z zavestjo, da pravočasno opozarjamo na posledice sedanje politike, prepuščajoč vladajočima strankama popolno odgovornost za nje.

Björnson in Velemadjari.

Norveški pesnik *Björnstjerne Björnson* je na podlagi informacij, katere je dobil od čeških pisateljev (Kálal, dr. Lederer in Heyduk) o razmerah na Ogrskem, priobčil v N. Fr. Presse dne 15. novembra 1907. naslednji dopis:

Tucat mrtvih, ravnoloko težko ranjenih, še več lahko ranjenih in ujetnikov, taka je bila zadnjič na Ogrskem cena posvečenja neke slovaške cerkve.

Kdor ni na Ogrskem, ne more kaj takega razumeti. Grof Apponyi, kateri je zadnjič obljubil, da poda pojasnilo vseh teh dogodkov na Ogrskem, ki jih mi, kar nas ne biva na Ogrskem, ne razumemo, ne utegne. Preveč ima opraviti s svojo novo šolsko postavo; odstavljati mora učitelje, kateri ne znajo ogrski, nastavljati take, kateri znajo ta posebni jezik; zapirati mora šole, katere ne poučujejo po ogrsko, in ustvarjati take, katere poučujejo samo po ogrsko. Absolutno ne utegne.

Mislím pa, da mu lahko priskočím na pomoč.

Velecenjeni gospod urednik! Dovolíte mi prostora za moje pojasnilo, katero se opira na poročila iz cele dežele.

Vi, gospod urednik, ste gotovo čítali o Pierre Louis Maupertuisu (1698 do 1759)? O njegovem preslavnem predlogu, ki ga je stavil Frideriku Velikemu, kralju pruskemu, kako bi se dobilo zopet narod, ki je govoril latinski. Tako naj bi se to zgodilo, da kralj dá velik del države ograditi z neprestopnim zidom, potem naj bi se odvzelo mnogo malih otrok njihovim starišem, spravilo jih med to neprestopno zidovje, in tu bi čúli samo latinski, samo latinski od ranega jutra do kasnega večera.

Kakor veste, je Voltaire svoje dni primerno ocenil ta izvanredno praktični predlog. Madjarom, temu genialnemu narodu pa je bilo usojeno, da ga izvrši. Madjari imajo namreč zid že postavljen; to je meja Ogrske, katere ne pusti prekorati svetovnoznana hrabrost Madjarov. Učitelje imajo tudi; to so Velemadjari sami. S knjigo in bičem, s postavo in puško uvajajo madjarščino, jezik, ki ga ne poznam, ki pa je baje v sorodstvu s turškim, torej mnogo boljši od latinščine.

Vzrok temu ravnanju Madjarov je jako priprost: Madjarov je premalo. Madjari so v svoji deželi v manjšini. Produkcija ni posebno huda; ljubi Bog že ve, zakaj ne. Torej je treba Madjare fabricirati.

*Tu je tedaj največja industrija Ogrov, toda na svetu je največja svoje vrste.**

V to največjo industrijo Ogrske torej sodi krvavo klanje v Černovi. In potem nam je umljivo! Vsak časti Boga po svoje.

Madjarski duhovniki, madjarska policija in madjarske krogle posvečujejo cerkve Slovakov pod svojim patronom, plemenitim Velemadjarom grofom Apponyim.

Bog je te druge narode dal v last Velemadjarom, in ti fabricirajo iz njih Madjare. Kaj naj bi boljšega počeli? Triinpol miliona je Nemcev, štiri milione Hrvatov in Srbov; Slovakov, Rusinov in Rumunov skupaj je še več.

Velemadjadi jih posedujejo po telesu in duši. Oni so jim hrana, kakor so bili vedno. Vsa državna posest je posest Velemadjarov, vsi uradi tudi. Sami Velemadjadi dajejo postave, sami jih izvršujejo in upravljajo. Če si drugi domišljajo, da imajo tudi kakšno pravico, jih začno od tistega dne preganjati, zapirati v ječo, zoper nje krivo pričati in krivično jih obsojati. Samo denarne globe so prave, kajti uživajo jih Velemadjadi.

Dotlej je vse prav in v redu. Toda žal, sreča je redkoma popolna. Nad njihovim življenjem plavajo grozeči oblaki; kajti deželo Velemadjarov obdajajo narodi, kateri neprostoovoljno oddajajo svoj kontingent velemadjarski veleindustriji. In ti narodi so mnogo večji in mnogo močnejši. Da, kar je še huje, Velemadjadi niso v lastni deželi prav popolnoma sami odločujoči in določujoči! Strahovito je, kar vam povem: nad seboj imajo kralja.

Prve teh nevarnosti ne bi bilo, če bi bili oni sosedni narodi bolj nadarjeni, da bi uvideli privilegij, dan od Boga za največjo industrijo Ogrske. Pa niso. Nič torej ne hasni, če se jim stvari tako razlagajo, kot so; ne razumejo jih. Torej se morajo prepesniti, olupšati, izpremeniti v druge. V naših skromnih evropskih jezikih imamo zato preprosto besedo, katere tu ne smemo rabiti. Madjarski (tako mi pripovedujejo) imajo zato krasno, vzneseno besedo, katera se da približno tako prestaviti: govoriti patriotično. Ako Velemadjar nekaj pove, kot ni, potem govori patriotično. V tem je dosegel popolnost, ki je nam drugim nepojmljiva, ki pa mora tičati v sposobnosti plemena.

En primer Vam povem in se moram zato povrniti h krvavemu klanju v Černovi.

Za ondotno malo novo cerkev so revni Slovaki nabirali po vinarjih. Cerkev je bilo treba posvetiti, toda prosili so, da naj se počaka, da bo njihov duhovnik mogel biti prisoten. Toda velemadjarski škof je hotel baš imeti cerkev posvečeno, predno bi mogel ta duhovnik biti navzoč. Četvero madjarskih duhovnikov se je peljalo tja v spremstvu glavarja in orožnikov. Ljudstvo se je zgnetlo v ozko ulico pred svojo cerkvijo; preprečiti jim je hotelo dohod v cerkev. Tu prosi madjarski duhovnik (pomisli: duhovnik!) kočijaža, naj kar požene! Vriščanje,

* Posebnost Velemadjarov je, da je vedno vse, kar imajo ali kar počenjajo oni, največje na svetu. Tako me je zadnjič poučil neki ogrski vladni list, da je razmerje Slovakov do Madjarov takšno, kot razmerje med Eskimi in Norvežani. Toda ogrski Eskimi so porodili mnogo velikih mož, kot Petöfija in Kossutha. Tako visoko tedaj nadkriljujejo celo Eskimi Velemadjarov vse druge Eskime. Ali ni to, da bi ostrmel?

stokanje, ljudje so povoženi, konji potegnejo in obstoje. Potem veli glavar orožnikom, naj streljajo. V daljavi ubogih — deset korakov! Ne da bi se bilo preje obravnavalo! Strahovite posledice pozna sedaj vsa Evropa.

Ko se potem o stvari izpregovori v ogrskem državnem zboru, se ta takoj izpremeni v napad Slovakov na gosposko. Vsi Madjari v dvorani in predsednik, da, celo justični minister, soglašajo v tem, stvar je odbita, interpelant je zasramovan in ozmerjan.

Ali bi bil mogel še kakšen parlament „tako patriotično govoriti“? Ali ni to nekaj neprimernege? Velemadjarsko velikansko!

Drug primer:

Ako se kakšna izmed ostalih narodnosti na Ogrskem hoče braniti zoper Velemadjare, tedaj je treba, da je obsojena. To je pa tako-le. Večina teh narodnosti so pač Slovani. Ako skušajo braniti svoj jezik ali svojo narodnost, se to izpremeni v „panslavistično propagando“, in ta je izdajstvo domovine. Če je Nemec, se spremeni v „pangermansko propagando“, in ta je tudi izdajstvo domovine. Z drugimi besedami, na Ogrskem so sedaj izdajalci domovine v večini! Občudujoč vprašujem: Ali je kaj sličnega v kaki drugi deželi? Ali ni to nekaj brezprimernege? To je rezultat nedosegljive spretnosti Velemadjarov v „patriotični govorici“. V tem pa njihova veleindustrija sedaj vedno bolj napreduje, kajti sosedni narodi so potrti, da, onemeli.

Potem pride kralj na vrsto! Ali bodo neki isto mogli pri njem doseči, če bodo v vprašanju volilne reforme z njim patriotično govorili?

Kajti vprašanje o volilni reformi imajo! Enkrat — enkrat samkrat — so bili politični voditelji Madjarov neumni. To je bilo takrat, ko so pustili svojemu staremu, častitljivemu kralju, da je obljubil drugim narodom Ogrske, da dobe enako glasovalno pravico kot Velemadjari, enako, splošno volilno pravico.

Ali ga bodo mogli zopet pregovoriti, če bodo patriotično govorili z njim? Blaznost je namreč, kar so obljubili po kralju. To se ne more, to se ne sme zgoditi!

Vsi pričakujemo nestrpno. Da, kot pri dirki za stavo. Mi stavimo, večina, na besedo kralja, mnogo jih pa stavi tudi na Velemadjare, na njihovo čudovito zmožnost, kako znajo patriotično govoriti.

Gre za največjo industrijo Ogrske. Ali naj se ona razprši v veter in prah? Ali pa beseda kraljeva? —

Dotlej Björnsonovo pismo.

Kako je do tega prišlo?

Björnson proučuje slovaško in narodnostno vprašanje že dalje časa. Slovak dr. Dušan Makovicky in imenovani češki pisatelji ga pismeno informujejo že precej dolgo. Tudi s Hrvati je Björnson v zvezi. Kajti temeljito hoče posvetiti celemu velemadjarskemu nasilstvu, zatirajočemu vse nemadjarske narodnosti na Ogrskem. Ta svoj namen je očitno povedal v nekem članku in dostavil, da bo še v drugih evropskih jezikih razširjal slavo Velemadjarom, ne-le v nemščini.

Björnson je bil povabljen na kongres svetovnega miru v Monakovem.

Da je bil povabljen kot zastopnik ogrske vlade tudi grof Apponyi, naučni in bogočastni minister, je bilo Björnsonu povod, da je odgovoril na vabilo tako-le:

„Dasi mi je Vaše vabilo zelo laskalo, vendar ne pridem, ker bi se ne mogel premagati, da ne bi napadel onih, ki imajo na shodu govor o miru, doma pa mučijo podjarmljene narode, ali pa vsaj gledajo moritev, ne da bi protestirali proti temu . . . Kajti varanje je, boriti se proti vojni, ako nočemo že doma uvajati mir, marveč le skušamo napraviti čim več mučenikov za vzvišene ideje; — če je torej tako, ne zahajajmo na mednarodne mirovne shode in ne razglašajmo se za apostole miru. Kot — na primer, če bi grof Apponyi Albert, sedanji ogrski minister nauka, kateri doma gnusno stiska Slovake, prišel na kongres kot apostol miru, in bi se jaz ondi z njim sestal, bi si prizadeval na vso moč, da bi bil ta človek odstranjen iz posvetovalne dvorane.“

Apponyi ni odgovarjal sam, marveč se je zanj potegnil grof Schönborn, dunajski klerikalec (Apponyija so vzgojili jezuiti v Kalksburgu!), pa nič kaj srečno. Apponyi sam „ni utegnil“ odgovarjati.

Björnson je na to zopet reagiral in neskončno osmešil ogrskega naučnega ministra pred vsem svetom s svojim perečim sarkazmom.

Hkratu pa je objavil v nemški reviji „März“ članek „Mir in prijatelji miru“. Vredno bi bilo, da postavimo sem ta članek v celoti. Zadoščati mora en odstavek:

„Madjari so jako čili, kadar gre za delo, podpirajoče svetovni mir. Sploh se oglašajo povsod, koder gre za humaniteto in pravičnost. Toda doma zatirajo tri milione Slovakov. Prepovedujejo jim, da ne bi govorili v jeziku svoje duše, zasmehujejo njih ljubezen do historičnih tradicij. Zapirajo jim muzeje, jemljejo jim sredstva, katera bi jih spajala z življenjem njih očetov in dedov. V parlamentu jih psujejo s „svinjami“, mečejo jih ven in opljuvajo v časopisju. Mož, kateri kot minister sodeluje pri preganjanju, je hkratu prvobornik krščanstva. Imenuje se grof Apponyi in govori na vseh mednarodnih posvetovanjih svetovnega miru več, nego kdorkoli . . .“

To je bilo Madjarom jako neprijetno! Zvijala se je v krču njih žurnalistika — a nič ni pomagalo! Najeli so za drage denarje francoske in angleške žurnaliste, da so jim pisali apologetične članke — tudi to ni nič pomagalo!

Ves svet sedaj ve, kakšni vitezi svobode in ustavnosti so Velemadjarji, in jih pravično sodi. Pred vsem pa se je naučil ves tisti svet, ki ni plačan od Velemadjarov, jedne resnice: sedaj vladujoči velemadjarji aristokraciji ne verjeti besedice, kadar „govori patriotično“! Zlasti ne, kadar razlaga narodnostni zakon (čl. XLIV : 1868)! In sploh ne, kadar govori o svojih postavah!

Kaj se je zgodilo z novim poselskim zakonom, ki je znan postal zaradi svojih krutih in reakcionarnih tendencij? Pripoveduje nam „Slovenski Obzor“ (I. 533.). Madjarom je mnogo do tega, da bi Angleži, med katerimi je stari Ludvik Kossuth preživel nekaj časa in igral celo nekakšno ulogo, verjeli njihovi

„svobodomiselnosti“. Prestavili so tedaj novi poselski zakon (cselédttörvény) na povelje vlade v angleščino, toda tako, da bi noben Anglež iz tega prevoda ne spoznal socialno krivičnih, krutih in nazadnjaških določb. *Po nalogu poljedelškega ministerstva je nekdo prestavil čisto napačno in krivo!* Samo da je dunajski korespondent „Timesa“ mr. Steed to dognal in v obširnem delu v svojem časopisu razkrinkal to sleparstvo . . .

Dolgo je trajalo, predno se je ujedla velemadjarska gospoda! A to je šele začetek konca. Kajti splošna in enaka volilna pravica mora priti tudi na Ogrskem. Tega nujnega dogodka ne ustavijo Velemadjari, če svojemu kralju še tako patriotično govore.

In potem se bo list zasukal v prilog ogrskim narodnostim, katere se že sedaj vrlo pripravljajo na to dobo in upajo 120 — 150 svojih zostopnikov spraviti v državni zbor. (Slov. Obzor I. 531.). Potem se postavi vprašanje narodnosti na Ogrskem na drugačno podlago.

Dr. D.

Notranja kolonizacija.

Graška „Tagespost“ je imela 19. decembra 1907. izzivajoč članek. Naša javnost ga je sprejela mirno; izmed rodoljubov in prvakov prve in druge vrste se nihče ni zdreznil radi njega. In to je bilo naravno. Pisatelj omenjenega članka gotovo dobro pozna srce in obisti slovenskih domovinarjev in šovinistov. Zato je članek, ki ni bil spisan v redakciji „Tagesposte“, čisto znanstven in dostojen. Niti ene kričave besede ni vmes. Pisatelj je dobro vedel, da se nad znanstveno pisanim člankom slovenski politični filister, alias inteligent, ne izpodtakne in ne vznemiri, da ga ne prebavi niti v mislih, ampak kar prespi. Kjer ni izzivajočih besed in kričanja, ni za slovenskega filistra provokacije.

Tem večjo pozornost pa je vzbudil ta članek v brezdomovinskih krogih. Zaradi dejstev, ki jih navaja, zaradi števil in zaradi konsekvencij, ki jih izvaja.

Za kaj gre? Člankar poroča o razpravi, katero je dr. R. Pfaundler objavil v „Monatsschrift“ (za november), ki jo izdaja statistična centralna komisija. Konstatuje se, da je l. 1830. na Štajerskem bilo 61·14 % Nemcev in 38·86 % Slovencev; sedemdeset let pozneje (1900) je bilo razmerje 68·71 % Nemcev proti 31·18 % Slovencev. In vsako ljudsko štetje, ki smo ga vmes imeli, je pokazalo enako sliko: *polagoma a neprenehoma napreduje nemščina* . . .

A zdaj prihaja zanimljivost! Dr. Pfaundler dokazuje statistično, da se slovenski narodni element na Štajerskem bolj plodi nego nemški. V nemških političnih okrajih je prebivalstvo l. 1880—1890 priraslo za 4·22 %, l. 1890—1900 za 5·43 %, v slovenskih okrajih pa za 8·22 in 9·54 %. Leta 1890—1900. je bilo rojenih 29·32 ‰ v nemških okrajih, v slovenskih pa 32·79 ‰. Umrlo je v nemških okrajih 23 ‰, v slovenskih pa 21·47 ‰.

Torej na celi črti, bi se zdelo, napredujemo Slovenci . . .

Toda, kakor povedano gori, resnica je, da nazaduje naš živelj na Štajerskem, oziroma, da se nemški živelj precej hitreje in krepkeje pomnožuje nego slovenski.

Kako si razložimo to dozdevno nasprotje v statističnih podatkih? To nasprotje tiči v razmerju Nemcev in Slovencev do industrije in do poljedelstva. Izmed Slovencev je 80-80% poljedelcev, izmed Nemcev pa le 49-93%. Zato pa imajo izmed vse štajerske industrije Nemci na svoji strani štiri petine, dočim Slovenci niti v zadnji petini niso sami gospodarji. In če se oziramo na trgovino in obrt, so Slovenci še na slabšem.

Poljedelstvo samonasebi precej omejuje število prebivalstva, ki mu je potrebno. Neoporečno je, da je poljedelstvo mnogo primitivnejša stopinja gospodarskega razvoja — in ergo življenja sploh —, nego industrija. Dalje se temu pridružuje znana pesem o nizkih mezdah — pogosto še celo v naturalijah — poljedelskih delavcev. In vobče odločuje tu zaostalost in konservativnost agrarnih razmer v primeri s splošnim napredovanjem.

Industrija pa je element neprestanega premikanja in gibanja v gospodarskem življenju. Ljudi, delavcev potrebuje čimdalje več, in če ni dovolj domačih, si jih naroča od drugod. Industrija stvarja socialni položaj tistih, ki so povsod poznani, doma nikjer, — brezdomincev, proletarcev. Industrija provzroča moderno preseljevanje narodov.

Ni, da bi govorili tu o vzrokih, zakaj je tako; o vzrokih dejstva, da se ljudstvo vedno manj mara ukvarjati z materjo zemljo in jo v potu svojega obraza obdelovati ter da se vedno bolj zateka v mesta. (Zug nach der Stadt.)

Navesti smo morali vse to, da razložimo, zakaj Nemci napredujejo v narodnostnem oziru, premda se Slovenci bolj hitro plodijo.

Nemci ne naraščajo le vsled naravnega prirastka leto za letom, temveč vsled umetnega, ki je provzročen z modernim gospodarskim življenjem, z industrijo, ki je v njihovih rokah. Nemci iščejo — pa bodi že na Kranjskem, Štajerskem ali Koroškem; povest je povsod ista! — vedno novih moči za svoje tovarne. Teh moči ne jemljejo toliko izmed Slovencev kakor izmed Nemcev sosednjih pokrajin. Kolikor jih pa izmed Slovencev poberejo, so za Slovence več ali manj izgubljene in tvorijo torej v dvojnem oziru prirastek nemške moči: v direktnem oziru, ker se ti ljudje ponemčijo, v indirektnem, ker Slovenci vsled izgube vsake narodne sile morajo nazadovati.

Dr. Pfaundler sam piše v svoji razpravi: „Da je število nemškega prebivalstva navidezno presenetljivo naraslo, zato moramo pripisovati glavno zaslugo njih gospodarskemu razvoju, ki je vzrok, da se priseljevanje vrši hitro in tako krepki nemški živelj. Povsod, koder vlada industrija ali živahna trgovina in promet, se je nemški živelj izdatno pomnožil . . .“

Odveč bi bilo, če bi še nadalje razpredali in dokazovali, kar smo trdili o napredovanju nemške moči na Štajerskem. Poudarjamo le, da to ne velja samo za Štajersko, ampak za vse slovenske pokrajine, ki se stikajo z Nemci.

Odtod, od nemške industrije in od preseljevanja nemškega življa iz agrarnih krajev v industrialne, izvira dejstvo nemške premoči po slovenskih deželah. Tu je tudi eden izmed najvažnejših vzrokov, zakaj da se narodnostna meja slovenska vedno bolj krči . . .

Imamo tudi ime, s katerim prav točno označujemo to gospodarsko in narodno delo Nemcev: *notranja kolonizacija*. Slovenski rodoljub nima o tem pojmu ni duha ni sluha. Kako neki, da tega pojma ni našel doslej v svojem slovarju o narodnem delu? Menda zato, ker bi ga bil moral iskati pod terminom: demokratizacija narodnega dela“ ali „domovino preskrbeti proletarskim brezdomovincem“; iskal ga je pa pod terminom: „narodnostni šovinizem in fanatizem . . .“

Dr. D.

Umetniška razstava v Trstu.

Bilo je leta 1905., ko sem poslal tržaškemu listu „Edinost“ poročilo o internacionalni umetniški razstavi v Benetkah.

Takrat mi je uredništvo odgovorilo, da take stvari niso za slovensko občinstvo, ter je vrglo moje poročilo v koš. Celo, ko sem naprosil, naj mi vrne rokopis, da ga porabim drugod, nisem dobil za to odgovora.

Istočasno sem se bil obrnil tudi na slovenske umetnike ter jih opozarjal na važnost internacionalnih razstav pozivaje, naj ondukaj nastopijo. Odgovor mi je bil tudi od te strani, da slovenski umetniki niso še dovolj pripravljeni, da bi konkurirali na svetovni razstavi in da hočejo poskusiti svojo srečo v ožjem okviru, t. j. v svoji domovini. Trdim še danes, da je ta pot napačna in napačna tem bolj, ker ne pride na taki umetniški razstavi ni en talent do veljave kot vzrastel iz svoje domovine vsled posebnosti čudi slovenskega plemena. Ni ena slika od 116 v Trstu razstavljenih ne kaže specifičnega narodnega elementa. Splošno rečeno so vsi razstavljalci le učenci različnih slikarskih šol. Posebno karakteristična je okolnost, da so najbolj nadarjeni umetniki, ustvarjajoči umetniki tudi najentuziastičnejši pristaši impresionistične in pleinairistične šole, nove slikarske tehnike, bolj umetniki svetlobe (luministi) nego umetniki absolutne smeri, iščočiči lepoto. Zato ponavljam, da je karakteristično za razstavo v Trstu, da stremlje večina umetnikov le za eno in skoraj vedno le za tehnično idejo, skoro brez kompozicije, n. pr. kako predstavljati potom luči gibanje človeškega telesa, plameneče ali ugasujoče solnce v jutru in mraku, trepetajoče snežne kosmiče v metežu. Večji del slik, in so to najboljše, je pristopen zaradi tega le onim opazovalcem, ki so svoje oko že privadili na slikarsko tehniko, kateri znajo poiskati točko na platno vpadajoče luči.

Priznati se mora, da so dosegli naši umetniki v posameznih efektih precej lep uspeh. Mora se pa tudi reči, da niti en umetnik ni dosegel, ker tudi ni

iskal, splošnega efekta lepote na sebi. Ni ne ene slike originalne kompozicije v celi razstavi, kjer bi bil vtisek enoten, kjer bi slika v svoji celoti zadovoljevala, obudila v nas čut onega zadovoljstva, koje nam daje naziranje lepote.

Razstavlajoče umetnike bi razdelil na sledeče skupine: luministe in magiste ter bi prišteval k njim Ivana Groharja, Riharda Jakopiča, Petra Žmitka, Mateja Strnena, Matijo Jamo in Rozo Klein; druga skupina pod daljnim vplivom Böcklina bi bila Fran Globočnik (seveda v jako omejenem zmyslu) in Šaša Šantel (ki žal išče preveč simbolistike in dekorativistike); Marina bi prišteval posnemalcem italijanske koloristične šole, Žaboto češke šole; splošno šolo nam predstavljajo Henrijeta Šantel, Josip Germ in Anton Gwaiz. Hugo Viktor in Melita Rojic se pač ne moreta prištevati med umetnike. Viktor Hugo je diletant, pri Meliti Rojic pa prihaja do veljave ženska marljivost; obadva bolj rišeta kakor slikata. Tudi slike Gwaiza kažejo umetnika črt bolj nego umetnika barv, posebno ne luminista. Gwaiz kot slikar prihaja do veljave najbolj v „Tihožitju“. Kdor išče v razstavi lepe slike v splošnem pomenu besede in nekoliko kompozicije, si poišče Henrijeto Šantel in Gwaiza.

Milan Klemenčič iste smeri je začetnik in je podal le mično sličico Vipave. Šaša Šantel, ki je tudi v prvi vrsti risar, ima po največ le študije. Njegov slikarski talent prihaja bolj do veljave, odkar je v Kopru. Tu je pridobil par lepih motivov vode.

Najbolj zanima kot umetnik luči Rihard Jakopič. Njegova „Zima“, „V gozdu“ in „Nokturno“ imajo krasen moment združevanja in igranja luči. Prav čarobno zna Jakopič zbirati moč solčnih trakov na eno točko. Le to je, kar človeka vzhiči, ko najde pravo točko opazovanja. Deloma sledi tudi Henrijeta Šantel študijam luči. Njeni „Akti“ seveda jako primitivno spominjajo na nordiškega umetnika Andersa Zorna. So pa le pričetki, dočim tiči pri Jakopiču vsa moč v sestavljanju in cepljenju luči.

Ako pride ta ideja pri Groharju, Jakopiču in tudi pri Žmitku do veljave, nasprotno Jama, Klein in Strnen le iščejo luči.

Ko sem si ogledal tržaško razstavo, sem tudi razumel, zakaj ne stopijo naši umetniki na internacionalno plan. Čutijo, da so premalo univerzalni, čutijo, da bi vsled posameznih uspehiv umetniških poskusov ne mogli priti do prave veljave v internacionalni razstavi. Vendar pa ne dvomim, da bi našla posamezna dela ob nepristrani sprejemalni jury pristop tudi na svetovno razstavo, tako posebno Groharjev „Sejalec“, nekatere Jakopičeve, H. Šantlove in Gwaizove slike. Ako bi dosegli naši umetniki, da pridejo le z nekolikimi slikami na svetovno razstavo, bi dosegli več, nego s tem, da stavijo slovenskemu pomanjkljivo izobraženemu občinstvu tako težke probleme.

Moja deviza je: Najprej v svet, ker je umetnost internacionalna in jo mora svet kot tako priznavati. Edino na svetovni razstavi pridejo naši umetniki do sodbe, ne pa v Ljubljani in v Trstu. Sicer pa so umetniki s svojo razstavo v Trstu dosegli vsaj nekaj, namreč to, da se pričinja naše občinstvo zanimati za domače

umelnike in da začuti — morda — željo po tem, da si samo nekoliko bolj privadi oko za slikarsko umetnost.

Največjega praktičnega pomena pa bi bilo, ako se prednjaki našega občinstva zavedo toliko, da z gmotno podporo omogočijo umetnikom tekmovanje na internacionalnih razstavah. To bode več, nego če nakupijo kaj za svoje salone.

Dr. Henrik Tuma.

Književnost.

Žepni koledar za delavce sploh in za prometne služabnike za prometno leto 1908. Osmi letnik. Cena: v platno vezan 80 vinarjev, po pošti 10 vinarjev več.

Poleg navadne koledarske vsebine obsega ta koledar več člankov, važnih za delavstvo, posebej omenjamo spise: **Država in ustava, Kaj nočemo in kaj hočemo, Svobodna šola in ločitev zakona.** Pridejane so slike desetih socialno-demokratskih poslancev. Namesto imen katoliških svetnikov bi priporočali, da se prihodnjič uvrste važnejši spominski dnevi iz zgodovine socializma, v prvi vrsti avstrijskega in še posebej slovenskega. Delavstvo naj pridno posega po tem koledarju, saj je namenjen njemu.

Pod spovednim pečatom. Roman. Napisal H. Kirchsteiger, poslovenil Etbin Kristan. Založila založba časopisa „Naprej“ v Idriji. Cena I. knjige K 2:60, II. knjige K 2.—

Izšel je drugi del tega romana. Bivši kaplan rimsko-katoliške cerkve, H. Kirchsteiger, je podal krasno sliko dveh načinov delovanja v katoliški cerkvi: prvi način kaže župnika, ki gori za cerkvene in verske nauke, živi po njih in deluje v njih smislu med ljudstvom, a pade duševno in telesno ubit od drugega načina, ki stremi le za gospodstvom rimsko-katoliške cerkve, ki mu je jezuitska morala vse, nič pa lastna vest, pošteno delo, skladno življenje z nauki Kristovimi. Roman je pisan umetniško, čemur odgovarja tudi prevod. Klerikalni časopisi se hudo zaganjajo v Kirchsteigerja zaradi tega spisa, kar pa je brezdvomno najboljšje priporočilo zanj.

A. K-n.

Zakaj smo socialisti? Uredil Anton Kristan. Knjižnica časopisa „Naprej“ v Idriji. III. zvezek. Idrija 1908. Cena 14 vinarjev.

Brošurica obsega sledeče spise: Vzgoja k socializmu (F. V. Krejčič), **Zakaj sem socialist** (E. Liess), **Pogovor** (Edmundo de Amicis), **Mi tega tako ne pre naredimo** (A. P. Vesely), **Pridobivajmo Ideji nežne duše** (Edmundo de Amicis), **Vojska in delo** (Enrico Ferri), **Mrtvi govorijo!** (L. Entrata). Posebno priporočamo članke Liessa in Edmundo de Amicisa. Ferrijeve članke, dasi sam na sebi krasen, se nam dozdeva v tem prevodu pretežak za sloje, ki jim je namenjen.

Od upravnštva.

Zadnji poziv na one naročnike, ki dolgujejo naročnino, nekateri že za več let, je imel prav malo uspeha. Da to stvar uredimo in da zaradi nemarnosti velikega dela naročnikov ne pridemo pred nevarno alternativo: biti ali ne biti, naznanjamo, da začnemo tiste naročnike, ki do konca tega meseca ne poravnajo naročnine, terjati posamezno. In sicer pošljemo k ljubljanskim pobiralca s polo, zunanji pa dobe poziv po pošti. Kdor nam hoče torej prihraniti stroške, sebi pa neprijetno terjanje, naj plača, kar je dolžan. List prejemat pa ne plačati — ni posebno honetno; obdržati in plačati, sicer ga pa vrniti, tega naj bi se končno že navadili tudi pri nas.

Izdajatelj in odgovorni urednik Ivan Mlinar. — Natisnil J. Pavliček v Kočevju.

